

СПОМЕН-ЗБИРКА
ПАВЛА БЕЉАНСКОГ

Vodič kroz muzejske zbirke

СПОМЕН
ЗБИРКА
ПАВЛА
БЕЉАНСКОГ

Sadržaj

Šta videti?	/ 6
Lična karta Spomen-zbirke	/ 8
Darodavac	/ 12
Kolekcionarstvo kao misija	/ 14
Moderna zgrada za modernu kolekciju	/ 16
Arhitekta	/ 17
Arhitektura	/ 18
Kolekcija Pavla Beljanskog	/ 20
Prva generacija srpskih modernista	/ 22
Modernizmi između dva svetska rata	/ 26
Posleratni modernizmi u kolekciji	/ 33
Stalna postavka	/ 38
Memorijal Pavla Beljanskog	/ 40
Memorijal umetnika	/ 42
Umetnici	/ 46

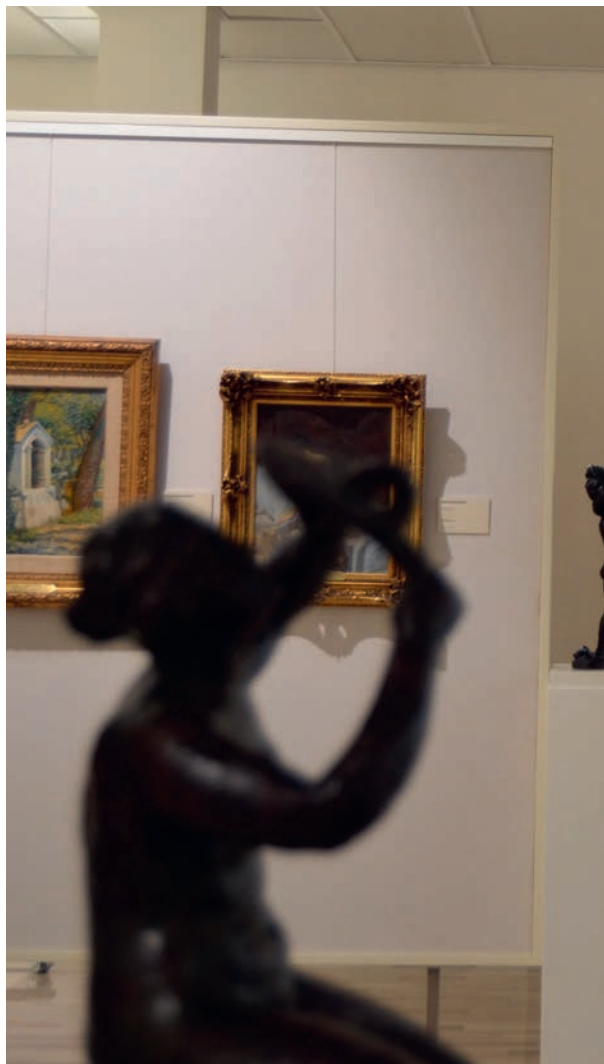
Zbirke

Zbirka likovnih umetnosti	/ 244
Zbirka dokumenata	/ 246
Zbirka znamenja	/ 248
Zbirka fotografija	/ 250
Zbirka knjiga	/ 252
Zbirka gramofonskih ploča	/ 254
Zbirka realija	/ 256
Zbirka primenjene umetnosti	/ 258
Odabrana literatura 2009–2024.	/ 260

Šta videti?

U našem muzeju, u prizemlju i na spratu, možete pogledati stalnu postavku dela srpske i jugoslovenske moderne umetnosti prve polovine 20. veka: slike, skulpture, crteže i tapiserije koje je sakupio Pavle Beljanski. Na spratu se nalaze i dve manje izložbene sale: Memorijal Pavla Beljanskog, prostor koji odražava ambijent u kojem je živeo darodavac, i Memorijal umetnika, mesto za održavanje kamernih postavki o umetnicima iz kolekcije i drugih tematskih izložbi.

Enterijer Spomen-zbirke Pavla Beljanskog (2022)

Lična karta

Spomen-zbirke

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog kao galerija – specijalizovani muzej nosi naziv po diplomati i kolekcionaru Pavlu Beljanskom, koji je svoju zbirku umetničkih dela 20. veka poklonio srpskom narodu posebnim Ugovorom o poklonu sa AP Vojvodinom 18. novembra 1957. godine. Za smeštaj kolekcije 1961. godine sagrađena je moderna, namenski projektovana zgrada koja je iste godine, 22. oktobra, otvorena za javnost. Beljanski je 1965. godine Spomen-zbirci darovao i sliku Vlaha Bukovca **Velika Iza** (1882). Zajedno sa kolekcijom Pavla Beljanskog, ona predstavlja deo Zbirke osnovnog fonda. Ovim poklonom istovremeno je ustanovljena Nagrada Spomen-zbirke Pavla Beljanskog za najbolji diplomski, a od 2017. godine za najbolji master rad iz nacionalne istorije umetnosti odbranjen na Odeljenju za istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Zahvaljujući poklonu naslednika darodavca (1966), legat je obogaćen i

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog (2023)

predmetima koji su pripadali Pavlu Beljanskom: dokumentima, gramofonskim pločama, knjigama, ordenjem, delima likovne i primenjene umetnosti i drugim predmetima, a svi oni su razvrstani u osam zbirki, od kojih većina takođe predstavlja brižljivo sačinjene kolekcije. Ove zbirke se kontinuirano uvećavaju novim akvizicijama i u njima se danas čuva preko 4.500 predmeta. Tokom svog postojanja, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog je u najvećoj meri usmerila aktivnosti na razvijanje

izložbene i izdavačke delatnosti, kao i na pedagoški rad. Poslednjih godina poseban akcenat stavljen je na edukativne programe namenjene mladima i osobama sa invaliditetom, kao i na projekte međunarodnih saradnji. Redizajnom vizuelnog identiteta i kompletnom adaptacijom izložbenog prostora u 2024. godini muzej je otvorio nove perspektive u ostvarivanju svoje vizije da kroz vrhunsku umetnost pokreće emotivne doživljaje, maštu, stvaralaštvo i kritičko mišljenje.

Dobitnici Nagrade Spomen-zbirke Pavla Beljanskog (2023)

Inkluzivni programi (2019)

Edukativni programi (2019)

Darodavac

Pavle Beljanski (Veliko Gradište, 19. VI 1892 – Beograd, 14. VII 1965) je bio diplomata i kolekcionar. Gimnaziju je pohađao u Beogradu a zatim je upisao Pravni fakultet. Zbog početka Prvog svetskog rata, studije je nastavio na Sorboni u Parizu, gde je i diplomirao i upisao doktorske studije iz oblasti diplomatsko-konzularne struke. Diplomatsku karijeru započeo je u Stokholmu, da bi je nastavio u Berlinu, Varšavi, Beču, Parizu, Rimu i Beogradu. Tokom boravaka u evropskim prestonicama između dva svetska rata upoznao se sa vrhunskim umetničkim delima, ali i ličnostima iz sveta književnosti i nauke (Jovan Dučić, Ivo Andrić, Rastko Petrović, Milutin Milanković, Veljko Petrović, Isidora Sekulić), kao i umetnicima čija dela će se naći u njegovoj budućoj kolekciji (Marino Tartalja, Milan Konjović, Kosta Hakman, Petar Lubarda, Milo Milunović, Sreten Stojanović, Jefto Perić i dr). Tokom Drugog svetskog rata bio je penzionisan (1941–1945), a nakon rata ponovo

Osoblje jugoslovenskih poslanstava u Italiji
pri Svetoj Stolici Rim (Rim, 1937/1938)

se vratio u diplomatiju: najpre kao šef Protokola Ministarstva unutrašnjih poslova (1945–1954), a zatim kao opunomoćeni ministar (1954–1958). Ostvarivši ličnu viziju da svoju kolekciju pretvori u muzej, podstakao je i druge dobrotvore poput Milana Konjovića, dr Branka Ilića, Rajka Mamuzića, Rodoljuba Čolakovića i Milice Zorić da i njihove zbirke umetničkih dela postanu legati.

Marino Tartalja, **Mladi diplomata** (1923)

Pavle Beljanski (Beograd, 1926)

Pavle Beljanski u svom stanu (Beograd, 1965)

Kolekcionarstvo kao misija

Diplomata Pavle Beljanski počeo je da se bavi sakupljanjem umetničkih dela tokom svojih boravaka u evropskim gradovima. Moguće je da je podsticaj u tom pravcu dobio od savremenika koji su tada formirali svoje kolekcije: kneza Pavla Karadorđevića, Milana Stojadinovića, ministra Miroslava Spalajkovića, te diplomata i pesnika Milana Rakića i Jovana Dučića. Pored istinske naklonosti ka uživanju u umetničkim delima, Beljanski je tokom vremena svoj kolekcionarski poduhvat usmerio ka stvaranju jedinstvene zbirke koju je želeo da učini javnom. Prvobitno zainte-

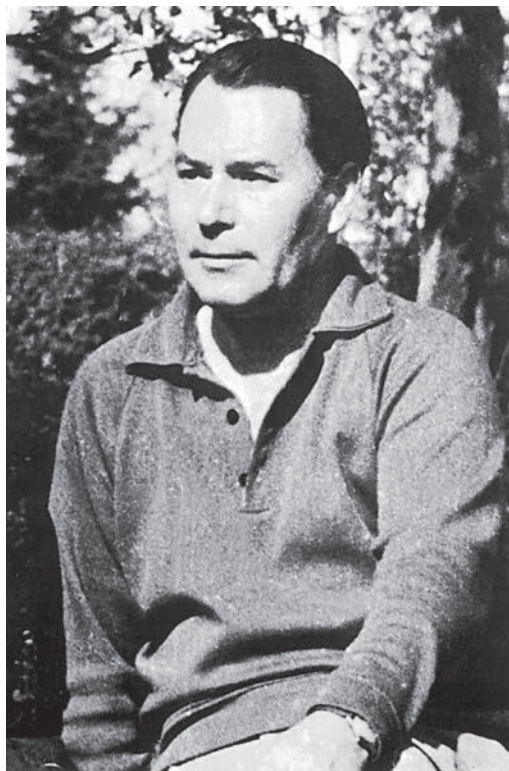
resovan za evropsku, najviše renesansnu umetnost, zahvaljujući poznanstvu i prijateljstvu sa srpskim i hrvatskim umetnicima Beljanski se nakon 1923. godine okrenuo ka uobličavanju zbirke savremenog jugoslovenskog slikarstva, koju je tokom Drugog svetskog rata počeo da upotpunjava skulpturama, a kasnije crtežima i tapiserijama. Nakon pogibije 7 članova njegove porodice tokom bombardovanja Svilajнца 1944. godine, njegova patriotska osećanja i posvećenost uobličavanju kolekcije bila su samo osnažena.

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog (1961)

Moderna zgrada za modernu kolekciju

Izgradnja posebne zgrade, namenski projektovane za smeštaj kolekcije, bio je jedan od ključnih uslova koje je Pavle Beljanski postavio prilikom sklapanja Ugovora o poklonu sa Autonomnom pokrajinom Vojvodine. Raspisan je konkurs na kojem su učestvovala vodeća imena jugoslovenske posleratne arhitekture: Bogdan Bogdanović, Rata Bogojević, Milorad Macura i Ivo Kurtović, prema čijem projektu je zgrada i sagrađena (1961). Autorovo mediteransko poreklo uočljivo je u upotrebi klasičnih proporcija, motiva meandra, kao i u upotrebi kamena različite obrade. Spomen-zbirka Pavla Beljanskog je prva sagrađena zgrada namenski projektovana za potrebe muzeja u Srbiji. Proglašena je za spomenik kulture 1992. godine. Zajedno sa kolekcijom predstavlja funkcionalnu i usklađenu celinu.

Ivo Kurtović (1960/1961)

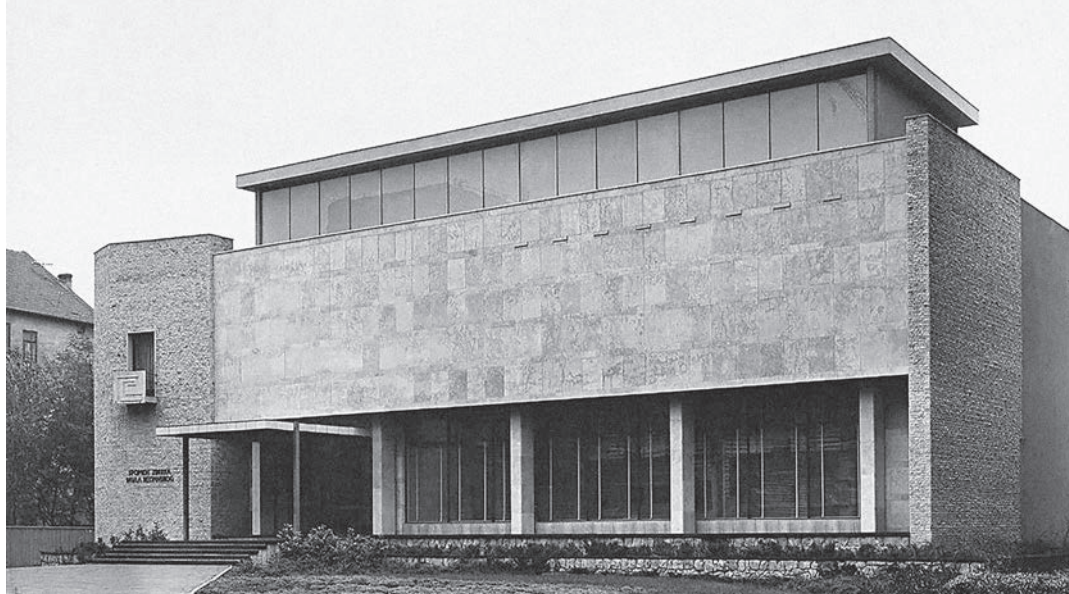

Enterijer Spomen-zbirke Pavla Beljanskog (1961)

Arhitekta

Ivo Kurtović (Sutivan, 29. II. 1910 – Beograd 5. VIII. 1972) je bio arhitekta, univerzitetski profesor i slikar. Kraj Drugog svetskog rata proveo je u izbeglištvu u Egiptu (1944–1945), gde je držao predavanja o arhitektonskom projektovanju, a njegove skice i crteži tematski su bili usmereni na obnovu opustošene Jugoslavije. Pripadao je srednjoj generaciji beogradskih posleratnih arhitekata, koja je nakon oslobođenja, radeći u najvećim pro-

jektantskim biroima, preuzela najvažnije zadatke graditeljske obnove zemlje. Pored projektovanja zgrade Spomen-zbirke Pavla Beljanskog, u njegova najznačajnija dela ubrajaju se i zgrade Narodne biblioteke Srbije, Spoljno-trgovinske komore i zgrada „Dunav osiguranja“ u Beogradu. Pedagošku karijeru započeo je kao asistent profesora Milana Zlokovića (1954), a završio je na mestu šefa Katedre za projektovanje Arhitektonskog fakulteta u Beogradu.

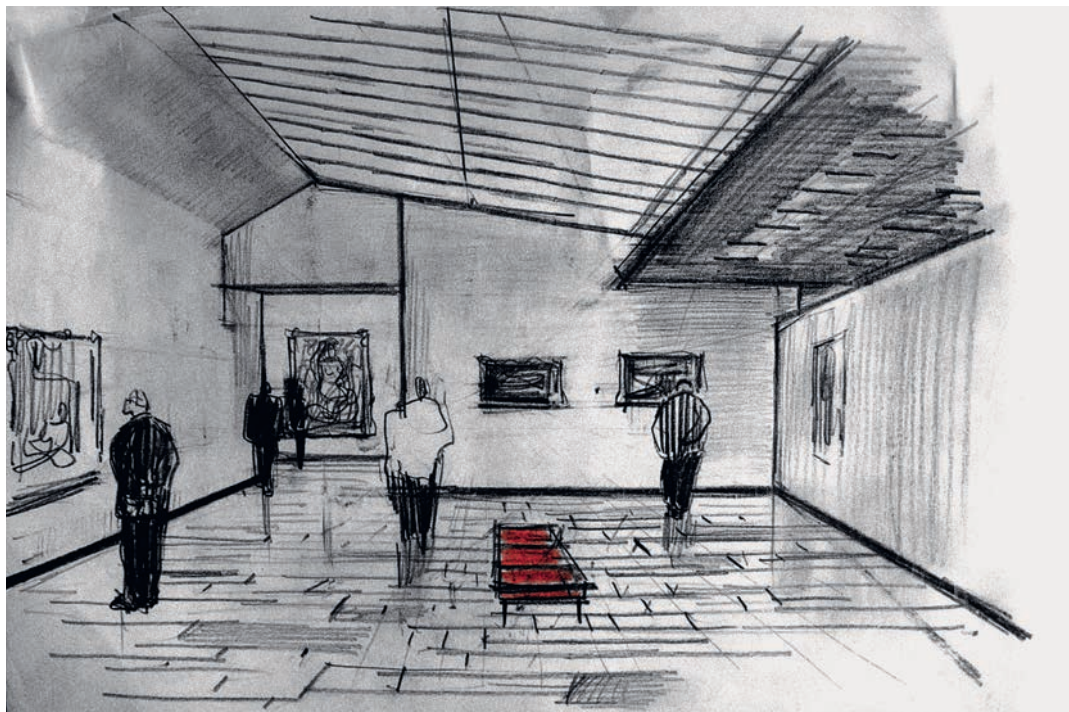

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog (1961)

Arhitektura

Jednospratno zdanje čine dva dela. Prvi deo, sa velikim staklenim površinama u prizemlju, pruža se horizontalno, i predviđen je za izlaganje umetničkih dela. Drugi deo, kao kontrapunkt prvom, postavljen je po vertikali i spolja je obrađen rustičnim kamenom, a namenjen je kancelarijama i pomoćnim prostorijama. Na spratu ove vertikale nalazi se Memorijal umetnika. Nakon smrti darodavca, prema projektu Katarine Babin (1966), uz postojeću vertikalu dograđen je jugoistočni deo zgrade, sa kancelarijom i depoom u prizemlju i Memorijalom Pavla Beljanskog na spratu. Pravougaoni izložbeni prostor u prizemlju raščlanjen je redom

stubova na dva dela. Stubovi se u istom ritmu ponavljaju ispred staklenih površina fasade okrenute prema Trgu galerija. Na spratu je pet izložbenih celina koje se obilaze u kružnom toku. Spratni nivo je spolja uobličen kao potpuno zatvoren zid uglaćanog kamena, a celokupni prostor osvetljen je veštačkim i prirodnim zenitalnim svetlom koje dopire preko horizontalnih plafonskih prozora. Pored klasičnih proporcija, likovnosti arhitekture doprinosi kontrastiranje kamena različite obrade. Ogradu balkonskih vrata čini velika kamena ploča s plitkim reljefom koji asocira na meandar i mediteranske uticaje.

Saznaj više:

U vreme kada je Pavle Beljanski razmišljao o budućnosti svoje kolekcije, Ivo Kurtović je osvojio nagrade za dva projekta modernih muzejskih zgrada (1950, 1954), na konkursima muzejskih zdanja koji su u to vreme bili novina kod nas i u svetu. Takođe, bio je član žirija na Konkursu za izgradnju Muzeja grada Beograda (1954), kome je Beljanski u jednom trenutku želeo da pokloni svoju kolekciju. Sigurno

Ivo Kurtović, Idejno rešenje enterijera
Spomen-zbirke Pavla Beljanskog (1958–1961)

je da su ova dva odlična poznavaoa umetnosti i galerijskih prostora saradivali prilikom realizacije projekta za zgradu Spomen-zbirke kao i tokom osmišljavanja panoa za izlaganje slika, kao i to da je Kurtović imao u vidu koncept Pavla Beljanskog o stalnoj muzejskoj postavci njegove kolekcije.

Kolekcija Pavla Beljanskog

Kolekcija Pavla Beljanskog predstavlja ekskluzivnu zbirku antologijskih dela jugoslovenske moderne umetnosti 20. veka, sa akcentom na delima iz prve polovine prošlog stoleća. Beljanski je svoju zbirku dopunjavao i menjao do kraja života, i ona prema konačnom inventaru broji 184 dela od 36 autora, među kojima su najznačajniji predstavnici srpske moderne: Nadežda Petrović, Petar Lubarda, Sava Šumanović, Milan Konjović, Nedeljko Gvozdenović, Jovan Bijelić, Risto Stijović, Ljubica Cuca Sokić i dr. Kako su srpsko društvo i kultura u to vreme bili snažno usmereni ka Francuskoj, slikarstvo zastupljeno u kolekciji svojim temama, motivima i umetničkim postupkom uglavnom pripada umerenom modernizmu međuratnog jugoslovenskog slikarstva, pretežno razvijanom na iskustvima modernističkih tokova umetničke scene Pariza: impresionizmu, ekspresionizmu, fovizmu, intimizmu, poetskom i kolorističkom realizmu. Većina umetnika iz kolekcije može se smatrati pripadnicima Pariske škole između dva svetska rata. Boraveći u Parizu gde su sticali veštine i zna-

nja, pojedini umetnici ostvaruju zapažene uspehe (Sava Šumanović, Milan Konjović, Milo Milunović, Risto Stijović) i integrišu se u francusko društvo (Marko Čelebonović). Prilikom uobličavanja svoje kolekcije Beljanski je težio da odabere dela koja predstavljaju aktuelna kretanja na evropskoj umetničkoj sceni i istovremeno pokazuju autorску autentičnost i prepoznatljivost nacionalnog likovnog izraza.

Saznaj više:

Posebnost kolekcije Pavla Beljanskog ogleda se u činjenici da čak četvrtinu radova u njoj predstavljaju dela sedam umetnica: Nadežde Petrović, Vidosave Kovačević, Lepasave St. Pavlović, Zore Petrović, Ljubice Sokić, Lize Križanić i Milice Zorić, što Spomen-zbirku Pavla Beljanskog čini retkim primerom ne samo u nacionalnim već i u međunarodnim okvirima.

Izgled izložbene sale (2022)

Prva generacija srpskih modernista

U kolekciji Pavla Beljanskog zastupljeni su umetnici koji su početkom 20. veka utemeljili nacionalnu modernu umetnost: Nadežda Petrović, Kosta Miličević, Milan Milovanović, Mališa Glišić, Živojin Lukić i dr. Nadežda, umetnica snažnog slikarskog temperamenta, koristila je iskustva impresionizma i ekspresionizma pri oblikovanju autentičnih, pionirskih dela modernizma u srpskoj umetnosti. Uz Zoru Petrović, predstavljena je u kolekciji sa najvećim brojem slika, čak 14. Za razvijeni plenerizam i impresionizam Nadežde Petrović, Milana Milovanovića i Koste Miličevića bila su presudna iskustva stečena školovanjem u Beogradu (atelje Đorđa Krstića, Srpska crtačko-slikarska škola Kirila Kutlika i Umetničko-zanatska škola Riste i Bete Vukanović), a potom i u Minhenu (Akademija likovnih umetnosti i atelje slovenačkog slikara Antona Ažbea), kao evropskom kulturnom središtu značajnom i za uspostavljanje prijateljstava i saradnji među umetnicima iz Srbije, Hrvatske i Slovenije. Ipak, za njih je najprivlačniji bio Pariz kao umetnička metropola u kojoj su boravili Na-

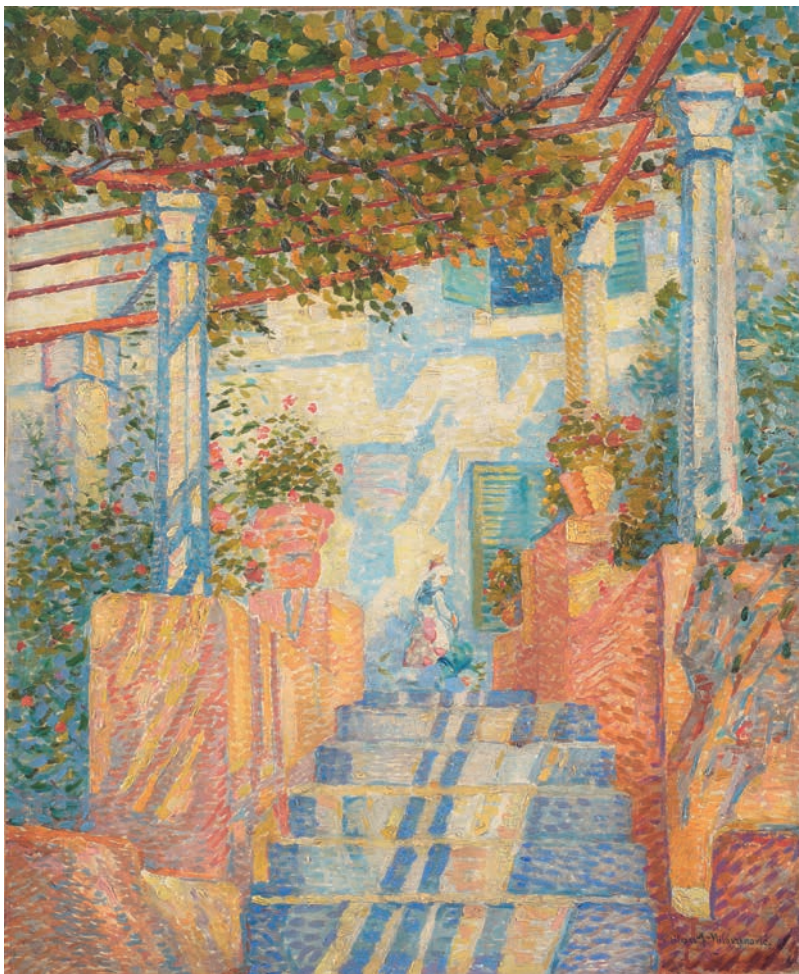
dežda Petrović i Milan Milovanović, donoseći nove impulse razvoju ranog srpskog modernizma. Važan podsticaj u oslobađanju poteza i slikanju dejstva svetlosti na kolorit naslikanog motiva imali su uticaji sunčanih južnih predela, usvojeni tokom odlazaka u Makedoniju i južnu Srbiju, a posebno na Mediteranu tokom putovanja i boravaka u Italiji, Južnoj Francuskoj, na Krfu i crnogorskom primorju. Takođe, ove slikare povezuje učešće i stradanja u Balkanskim ratovima i u Prvom svetskom ratu. Prva generacija srpskih modernista trasirala je dalji razvoj nacionalne moderne umetnosti izborom tema, motiva i načinom slikanja. Umesto istorijskih, religijskih i mitoloških scena, prikazivali su običnu svakodnevicu. Ipak, na njihovim delima ponekad je prisutan oreol mita i simbola. Prizore ne opisuju tonovima boja, već ih grade naglašenim potezima čiste boje, često kratkim i gustim. Srpska moderna, neretko izrazito nacionalanih odlika, polako sustiže savremena kretanja u evropskoj umetnosti, da bi u periodu između dva svetska rata postala ravnopravan učesnik međunarodne umetničke scene.

Nadežda Petrović, **Resnik** (1905)

Kosta Miličević, **Potamos na Krfu** (1916)

Milan Milovanović, **Crvena terasa** (1920)
